

ВЕКТОРИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ У XXI СТОЛІТТІ

VECTORS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF LITERARY EDUCATION IN THE 21ST CENTURY

У статті ми розглядали основні напрями розвитку та інноваційні підходи до викладання української літератури в базовій школі. Розвиток системи освіти, зокрема літературної, вимагає від педагогічної науки впровадження сучасних технологій та нових методів на практиці для навчання дітей та молоді. Літературна освіта XXI століття виконує для суспільства дві особливо важливі ролі (навчальну й виховну), закладає фундамент існування цілісного українськомовного соціуму, в якому нинішні учні як майбутні громадяни України визначатимуть вектор розвитку держави у межах людської цивілізації. Інновації в освіті потрібні, адже ми повинні випускати учнів із шкіл, вже із сформованим відчуттям належності до соціуму. Саме тому сутнісною ознакою інновації в освіті є її здатність впливати на загальний рівень професійної діяльності педагога, розширювати інноваційне поле освітнього середовища у навчальному закладі, регіоні, для формування гуманної та індивідуалізованої особистості. Саме, таким предметам, як українська мова та література, відведена провідна функція у вихованні мовної особистості учнів основної школи, їх духовному, морально-етичному й культуромовному становленні й розвитку. Літературна освіта, як і українська освіта в цілому, базується на культурно-історичних традиціях нашого народу утвердження яких на сучасному етапі визначається як головний вектор духовного розвитку нації. Модернізація українськомовної освіти в 5–9 класах відповідно до дії Національної доктрини розвитку освіти, Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, Концепції мовної освіти, програми з української літератури передбачає реалізацію принципів антропоцентризму, гуманізації і гуманітаризації освіти, зорієнтованості навчального процесу на розвиток особистісного потенціалу і природних задатків кожного учня, компетентнісного спрямування навчального процесу. Специфічними особливостями інноваційного навчання є його відкритість майбутньому, здатність до передбачення на основі постійної переоцінки цінностей, налаштованість на конструктивні дії в оновлюваних ситуаціях.

Ключові слова: освіта, інновація, компетентність, літературна освіта, вектори розвитку, Нова українська школа, інноваційні технології.

In the article, we tried to demonstrate the main directions of development and innovative approaches to teaching Ukrainian literature in elementary school. The development of the education system, in particular the literary one, requires pedagogical science to implement modern technologies and new methods in practice for teaching children and youth. Literary education of the 21st century fulfills two particularly important roles for society (educational and educational), lays the foundation for the existence of a complete Ukrainian-speaking society, in which current students, as future citizens of Ukraine, will determine the vector of state development within the limits of human civilization.

Innovations in education are necessary, because we must graduate students from schools with a sense of belonging to society. That is why an essential feature of innovation in education is its ability to influence the general level of the teacher's professional activity, to expand the innovative field of the educational environment in the educational institution, region, for the formation of a humane and individualized personality. It is precisely such subjects as the Ukrainian language and literature that are given the leading function in the education of the language personality of primary school students, their spiritual, moral-ethical and cultural-linguistic formation and development. Literary education, like Ukrainian education in general, is based on the cultural and historical traditions of our people, the establishment of which at the present stage is defined as the main vector of the nation's spiritual development. The modernization of Ukrainian-language education in grades 5-9 in accordance with the National Doctrine of Education Development, the State Standard of Basic and Full General Secondary Education, the Concept of Language Education, the Ukrainian Literature Program involves the implementation of the principles of anthropocentrism, humanization and humanization of education, orientation of the educational process to the development of personal potential and the natural endowments of each student, the competence orientation of the educational process. The specific features of innovative learning are its openness to the future, the ability to predict based on the constant reassessment of values, and the readiness for constructive actions in updated situations.

Key words: education, innovation, competence, literary education, vectors of development, New Ukrainian school, innovative technologies.

УДК 37.016:821.161.2:001.895(045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.1.4>

Резнікова К.В.,
аспірантка кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету

Постановка проблеми в загальному вигляді.

В умовах освітніх нововведень виправданого є увага до досліджень розвитку освіти в історичній ретроспективі. Проблеми розвитку шкільної літературної освіти є предметом дослідження філософів, філологів, психолінгвістів, педагогів. Тенденції розвитку шкільної літературної освіти розуміємо як основні напрями, що характеризують сукупність змін у розбудові зазначеного освітнього

вектору та досягненні належного рівня мовно-літературної компетентності учнів у закладах загальної середньої освіти в Україні.

Освіта XXI століття повинна бути адаптативною та інтегративною. Саме в цих поняттях і проаналізовані вектори розвитку літературної освіти в Україні. В новій освітній парадигмі все має значення, тому особлива увага приділяється розвитку компетенцій. До прикладу, ми візьмемо таку

зміну, що привела до інноваційного розвитку літературної освіти. Це перехід від освітнього процесу викладання літератури у ХХ столітті, де головним був педагог, та його думки, до педагогічних тенденцій ХХІ століття, де на першому місці стоїть дитина та шляхи розвитку її особистості. Адаже в майбутньому отримані нею *soft skills*, допоможуть адаптуватися до різноманітних професійних середовищ.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Проблемі розвитку інноваційних процесів в освіті нині присвячено досить велику кількість досліджень, серед них виокремимо праці таких науковців як І. Зязюн [4], В. Кремень [4], О. Бандура [1], В. Огнев'юк [4], Г. Токмань [7], Є. Пасічник [5], І. Підласий [6], О. Чубрей [8] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зміни, що відбуваються сьогодні, покликані змінити систему літературної освіти, зробити її досконалішою, наблизити навчання до життя, до потреб суспільства. На сучасному етапі розвитку освіти ми активно запозичуємо досвід зарубіжних країн. Однак, щоб зміни несли позитивний характер, цього недостатньо, оскільки варто знати власну історію освіти, педагогіки, застосовувати її найкращі надбання нині та в майбутньому.

Мета дослідження – висвітлити основні вектори інноваційного розвитку української літературної освіти у ХХІ столітті.

Виклад основного матеріалу. Інноваційні тенденції, які сьогодні активно розвиваються в системі освіти в Україні, знайдуть логічне продовження й матимуть бажаний результат, тільки тоді коли відбудеться узгодження дій, стратегічних і тактичних, як із світовим, європейським співтовариством, так із дослідженнями та досвідом, які активно напрацьовані вітчизняною наукою і практикою. Як відомо, термін «інновація» походить від латинського «*innovation*» – «відновлення», «оновлення», «зміна» [3]. У навчальному контексті «інновація» означає створення нових підходів і технологій на основі переосмислення попереднього досвіду і запровадження новітніх досягнень та їх комплексне використання.

Орієнтири переходу до нової освітньої парадигми передбачають переосмислення освітньої доктрини на рівні європейської якості, відповідну їй модернізацію змісту й оптимізацію його технологічного забезпечення для досягнення нової якості. Це цілком співзвучно із найактуальнішими тенденціями розвитку галузі: Міністерством освіти і науки України визначено та схвалило стратегічні напрями модернізації системи освіти з урахуванням міжнародного досвіду і вітчизняних реалій [2]. Впровадження інновацій в освіту є завданням стратегічного значення [3].

Традиційна освіта вже не в змозі задовольнити потреби інформаційного суспільства. Вона

не встигає за часом, запізнюється з нововведеннями, надто повільно реагує на наукові досягнення, важко розпізнає й впроваджує новітній соціально-практичний і загальнокультурний досвід. Очевидність цього вимагає змін в освітній сфері на різних рівнях. Інноваційні цілі в освіті реалізуються в освітніх теоріях, наукових підходах, проектах, технологіях тощо, що проєктуються у рівень практичного їх застосування, а доцільність визначається на практиці у вигляді отриманого результату.

Одним із векторів розвитку літературної освіти у ХХІ столітті є розвиток особистісних навиків. Розвиток компетенцій – це інноваційне поняття, яке не зважає на те, що молоде покоління здобуває певні знання [1]. Вони допомагають набутти навички і вміння, які стануть у нагоді громадянину в його житті та професії в майбутньому. Наприклад, йдеться не про те, що саме читає людина, а про компетентності, якими вона володіє: як виявляє ідеї, аргументи в тексті, як саме уміє розпізнавати різні проблеми і підходи.

Сучасна літературна освіта завдяки міждисциплінарності поєднує традиційні форми навчання з інноваційними. Використовуючи новітні технології навчання, учитель здійснює інтегративні зв'язки на уроках та в позакласній роботі. У практику роботи шкіл України впроваджено концепцію сприймання літератури на культурологічних засадах [4]. У контексті нової парадигми шкільної літературної освіти процесуальні аспекти її модернізації розв'язуються на основі компетентнісного підходу.

Відродження незалежності України, зняття ідеологічного табу в 1990-х рр. сприяло поступовому оновленню літературної освіти. У шкільний курс української літератури були введені поняття «бароко», «класицизм», «сентименталізм», «романтизм», «реалізм», «натуралізм», «модернізм», «імпресіонізм», «експресіонізм», «символізм», «неоромантизм», «неореалізм», «неокласицизм», «необароко», «футуризм», «постмодернізм» [7]. Ці зміни зумовлені актуалізацією в сучасному літературознавстві осмислення української літератури в розмаїтті її напрямів, течій, стильових тенденцій, постатей, творів.

Сьогодні вимагає активного розвитку інноваційних педагогічних технологій для навчання української літератури в ЗЗСО. Виокремлюють декілька видів інноваційних технологій, серед яких найуживанішими є: навчання в співробітництві, ігрові технології, проблемне навчання, проєктні технології, модульні технології, інтерактивні технології, комп'ютерні технології, технології інтенсивного навчання, інформаційні технології, технології дистанційного навчання, тренінгові системи навчання та інші [8]. На сьогодні педагогіки виділяють два нові методи викладання

літературної освіти, які принципово відрізняються від традиційних: метод проєктів; компетентнісно-діяльнісний метод.

Ще одним вагомим напрямом розвитку освіти, передбаченим новою освітньою парадигмою, є застосування в освітньому процесі типу соціокультурного наслідування від майбутнього до сучасного, тобто реалізація концепції «неперервного навчання», що трансформується в ідею неперервної освіти. Освіта перестає трактуватися як досягнення певного рівня знань, а розглядається з позицій «неперервності протягом життя».

Ще одним напрямом до розвитку в літературній освіті є те, що всі інноваційні процеси повинні бути спрямовані на розширення міжнародних угод про освіту. Також вектор розвитку літературної освіти спрямований на емоційний інтелект та триєдину співпрацю між ЗЗСО, здобувачами освіти та батьками. Саме література як предмет, має на меті розвинути внутрішній потенціал та навчити відштовхуватися від стереотипних кліше, які тим чи іншим чином були нав'язані нам.

Висновки та перспективи. Сьогодні в Україні здійснюється реформування освітньої галузі на всіх рівнях: дошкільному, шкільному, на рівні

професійної та вищої професійної освіти. Основні напрями цього процесу відображені в нормативно-правовій документації.

Таким чином ми підтримуємо думку, яка продукує про те, що однією з умов того, щоб освіта

витримала виклики XXI століття, необхідно створювати провідні та інноваційні навчальні програми та впроваджувати нові методи та педагогічні технології в практику.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бандура О. Шкільний підручник з української літератури. К. : Пед. думка, 2019. 76 с.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249613934> (дата звернення 15.10.2023 р.).
3. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. За заг. ред. В. Кременя. Київ : Пед. думка, 2020. 448 с.
4. Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення 20.10.2023 р.).
5. Пасічник Є. Методика викладання української літератури в середніх навчальних закладах : навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти. К. : Ленвіт, 2000. 384 с.
6. Підласий І., Трипольська С. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя. *Рідна школа*. 1998. № 1 (818). С. 3-8.
7. Токмань Г. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник. К. : Академія, 2021. 312 с.
8. Чубрей О. Сучасні тенденції трансформації системи загальної середньої освіти України. *Імідж сучасного педагога*. 2019. № 4 (187). С. 7-10.